

Reginald Byron. Portraits of the Past: Bohuslän Society in the Twentieth Century. Etnologiska föreningen i Västsverige. Ethnological Publications Series, No. 3. Göteborg 1994. 22 s., ill.

Detta är, som titeln anger, en bok om Bohuslän i vårt eget århundrade. Dess huvudtema är förmedlingen av minnen och erfarenheter från perioden 1920 till 1960, med en del historiska utlöpare längre tillbaka i tiden. Dagsaktuella förhållanden kommer in först och främst i det sista av de fem huvudkapitlen, där vi får möta representanter för två generationer i en fiskardynasti som har lyckats överleva i näringen in i vår egen tid.

Boken består av fem empiriska huvudkapitel, inramade av en kort inledning och ett längre slutkapitel. Det första av de fem handlar om fiske efter långa, så som det bedrevs på 1930-talet. Det andra är en redogörelse för hushållsarbete och kvinnovardag på land, från 1920 till 1965. Båda dessa kapitel är detaljrika skildringar av arbetsprocesser, redskap och i någon grad också av den sociala organisation som arbetet var förknippat med. Det tredje kapitlet, "Lysekil, white and red", beskriver Lysekil sett från två synvinklar: de välbärgade överklassbadgästernas och en ung arbetarpojkes. Det fjärde kapitlet handlar om ett litet torp, där toförsäljning och båtbyggeri var viktiga inslag i försörjningen. Tidsperspektivet här är extra långt, från den första bosättningen i början av 1800-talet fram till 1960-talet. Det femte, som har titeln "Thank the Lord for herring" handlar som sagt om en fiskarfamilj från början av seklet och in i vår egen samtid, då männen har blivit veckopendlare till fiskevatten i Östersjön.

Dessa fem empiriska kapitel hålls samman framför allt av vad Byron kallar en ovanlig framställningsform (s. 10). Han vill skildra de stora sociala och ekonomiska förändringar som har präglat Bohuslän i denna period, och han har valt att göra det genom att presentera en rad halvt dokumentära, halvt fiktiva personliga berättelser, där en huvudperson i taget får framträda med sin egen historia. Således möter vi i de ovannämnda kapitlen den unge pojken Bengt som beskriver sin första fisketur till havs, Karin som kommer som nygift till Klädesholmen 1926, överklassflickan Elisabeth och arbetarpojken Folke i Lysekil osv. Till grund för dessa kompositioner ligger intervjuer utförda av etnologistudenterna respektive anställda vid Sjöfartsmuseet i Göteborg, samt Byrons eget fältarbete, bedrivet i perioder mellan 1982 och 1992.

Bakgrunden för denna framställningsform ligger i Byrons egna upplevelser av möten med män-

niskor som kunnat vittna om de stora förändringarna. Deras berättelser såväl som kontrasterna i deras livsfångslade honom, och han beskriver deras historier som "testaments that deserved to be conveyed at length in the first person, rather than reduced to brief notes or occasional quotations in the dry, conventional, academic account of history and social change that I had originally planned to write" (s.10).

Frågan är då hur detta fungerar. Är berättelserna så levande och medryckande, för att inte säga rörande, som Byron önskar att det ska vara? Det får nog varje läsare avgöra själv. För egen del kunde jag registrera en växling mellan akademiska funderingar över formen i sig och en viss fascination vid själva läsningen, en fascination som närmast erinrade om en enveten liten låga. För mig flammade den mest vid de fiktiva kvinnornas detaljerade berättelser om arbetet på land – i hushållet på Klädesholmen, och på torpet i det fjärde kapitlet. Andra kan kanske uppleva en liknande fascination i samband med de lika ingående redogörelserna för arbetsmoment i samband med fisket. Men jag är inte säker på om denna detaljrikedom är en funktion av första person-formen. Den borde inte behöva vara det, och de akademiska frågorna dröjer också kvar. De handlar bland annat om hur Byron har gått tillväga för att konstruera de halvdokumentära personliga berättelserna, och hur han har utnyttjat olika sorters källmaterial – inte bara intervjuer, utan också de tidigare bearbetningar han hänvisar till i inledningen, i samband med presentationen av de olika kapitlen (s. 27ff).

Det avslutande kapitlet heter "Conclusion". Det inleds med en presentation av Byrons perspektiv på kultur, som han knyter tätt till fenomenet "social memory" och överföring av erfarenheter mellan generationer. Här understryker han hushållets och familjens centrala funktioner. Vi präglas, enligt hans sätt att se, så oändligt mycket mer av våra föregångare än av våra samtida, och kultur är en fråga om "how things became what they are for the time being" (s. 196). Detta är strängt taget mer av en allmän teoretisk positionsmarkering än av en slutsats, och det kunde väl så gärna ha ingått i inledningen som i avslutningen.

Men här finns också något av en provokativ gåta. Hur kan man betona kulturell präglighet från generation till generation, och i det närmaste utesluta möjligheten för meningsskapande i samtiden ("each succeeding cohort does not appear from nowhere, to invent its own meanings", s. 196) – samtidigt som man återger erfarenheter från en i högsta grad föränderlig värld? Om människor ska kunna överleva under de radikalt förändrade om-

ständigheter som skymtar fram åtminstone i en del av kapitlen, så borde i alla fall några av dem vara tvungna att överge de modeller och de erfarenheter som deras föregångare har försett dem med. Här kan det verka som om Byrons teoretiska ståndpunkter är i otakt med hans empiri. Det är möjligt att en del av lösningen på gåtan ligger i att han först och främst uppehåller sig vid "traditionella" livsformer, det vill säga i praktiken koncentrerar sig på Bohuslän före de gigantiska förändringar som skymtar fram i det sista empiriska kapitlet. Men kanske är det också en fråga om vilka kulturella nivåer – det vill säga, i det här sammanhanget, vilken grad av detaljer i livsformer – vi föreställer oss, när vi följer hans resonemang. Att föräldrar försöker göra sina barn rustade att överleva behöver inte innebära att de förbereder barnen för samma liv som de själva har levt; det framgår av de sista delarna av Byrons avslutningskapitel. Men vad kan då forskarna ta fasta på, i sådana fall, när de ska uttala sig om brott och kontinuitet? Kanske är det i någon mån en teoretisk läggningssak om man betonar de djupa banden mellan generationerna eller varje ny kohorts sätt att inrätta sig (och därigenom också skapa mening) i sin egen samtid.

Avslutningskapitlet adresseras, i den inledande presentationen, till "specialisten", med vilket förmodligen avses kolleger i den kultur- och samhällsvetenskapliga branschen. För dem är också bibliografin avsedd, en bibliografi som enligt Byron själv "goes beyond a listing of the sources actually cited in the text, to include a number of readings which in a general way have influenced my approach and will help the interested reader to pursue further the ideas expressed in this book" (s. 31).

För egen del tror jag de specialiserade läsarna skulle ha haft större nytta av bibliografin om den hade kompletterats av explicita hänvisningar och resonemang i texten. Förmodligen hade dessa resonemang också kunnat kasta mer ljus över Byrons val av presentationsform, det vill säga de halvt fiktiva personliga berättelserna.

Barbro Blehr

Rolf Kjellström: **Jakt och fångst i södra Lappland i äldre tid**. Nordiska museets förlag. Stockholm 1995. 325 s., ill.

Fångst, jakt och fiske har varit en förutsättning för i stort sett all permanent bosättning i lappmarkerna. Jakten tillsammans med den extensiva boskapskötseln utgjorde basen för varuutbyte och handel. Åkerbruket levde på karga villkor och gav sällan tillräckligt.

Rolf Kjellström, jakt- och samespecialist vid Nordiska museet, har i en fakatatät studie, *Jakt och fångst i södra Lappland i äldre tid*, belyst jakten och jaktmetoderna i Västerbottens läns lappmarker (socknarna Tärna, Sorsele, Stenö, Malå, Lycksele, Vilhelmina, Dorotea och Åsele). Studien är väsentligen baserad på uppteckningar omfattande tiden från de närmaste årtiondena före sekelskiftet fram till omkring 1930 och den har kompletterats med egna fältintervjuer om förhållandena under 1930-, 40- och 50-talen. Boktitelns "i äldre tid" motiveras av att vissa fångst- och jaktmetoder – må vara att vissa material växlat genom tiderna – tillämpats på samma sätt så långt tillbaka som vi kan finna spår av dem.

Framåt i tiden sätts slutgränsen för den traditionella jakten till efter andra världskrigets slut. Således förekom ännu hetsjakt på skidor med spjutstav eller bössa (älg och vissa rovdjur) och fångstmetoder (saxar, vissa fällor och snaror), som sedan länge var förbjudna i lag, för endast femtio till sextio år sedan.

Vintern var jaktens tid. Viltets ungar var utvuxna. Spårnö och skare, bättre möjligheter att nå och frakta hem byte från avlägsna fångst- och jaktområden. Den långa vintern från den första nysnön i september-oktober, genom de stränga januari och februari fram emot slutet av april då nätterna åter var ljusa. Fyrfotadjuret var då försedd med värdefull päls, den tidiga vinterns fåglar välnärda av höstens rikedom på föda. Senvinterns orrar och tjädtrar, specialiserade på björknoppar och tallskott, var lättare att komma åt på sina spelplatser. Den viktigaste arten, ripan, snarades ända från november fram till snösmältningen. I björk- och videslutningar fanns flockar på över tusentalet fåglar. Jakt har sin utgångspunkt i ett samspel med väder och vind, men snabbt kunde detta förbytas i en kamp mot de elementära förutsättningarna, inte sällan utkämpad under halvsvält. Grundkunskaperna om viltets vanor och jaktmarkerna kunde inhämtas via en tidigare generation, men härtill måste egna, ofta dyrköpta, erfarenheter till för att bli en framgångsrik jägare och fångstman.

Kjellström koncentrerar sitt intresse till alldeles